

Thomas F. Magner in Dunja Jutronic: *Rječnik splitskog govora/A Dictionary of Split Dialect*. Zagreb: Durieux; Dubrovnik: Dubrovnik University Press, 2006. 214 str.

Rječnik splitskog govora/A Dictionary of Split Dialect, izjemno delo dr. Thomasa F. Magnerja in dr. Dunje Jutronic, je hrvaško-angleški slovar moderne mestne govorice Splita. V Splitu, drugem največjem mestu na Hrvaškem, avtorja v *Uvodu* pojasnjujeta, da je uradni jezik seveda standardni hrvaški, ki temelji na štokavskem narečju. Ugotavljata, da zelo veliko ljudi v Splitu kljub temu uporablja lokalno govorico, v tem primeru mestno govorico. Večini Splitčanov je splitska govorica *materni jezik*, gre torej za diglosično situacijo, saj govorniki v formalnih situacijah (kot so šola, javni nastopi, tisk ...) uporabljajo standardni hrvaški jezik, v neformalnih okoljih (kot so dom, zasebna druženja ...) pa splitsko govorico. Slovar je dobrodošel za jezikoslovce, prevajalce, novinarje.

Dvojezični slovar splitske mestne govorice *Rječnik splitskog govora/A Dictionary of Split Dialect* je izšel leta 2006 v sodelovanju dveh založniških hiš, in sicer zagrebške Durieux in Dubrovnik University Press. Avtorja sta dva prominentna jezikoslovca, dr. Dunja Jutronic, Splitčanka, profesorica angleškega jezika na Filozofski fakulteti v Mariboru, sicer pa tudi v Zadru, Splitu in na Reki, ter dr. Thomas F. Magner, profesor slavistike v ZDA in dopisni član Hrvaške akademije znanosti in umetnosti, ki pa je, žal, pred izidom knjige umrl.

Slovar sestavljajo: (1) *Predgovor*, ki prinaša prikaz splitske mestne govorice in podatke o zbiranju gradiva; (2) *Uvod*, ki pojasnjuje jezikovno raznolikost hrvaškega jezika, podaja kratko zgodovino Splita in jezikovne značilnosti splitske mestne govorice; (3) *Slovar*, tj. osrednji del, ki zajema 6000 gesel v splitski mestni govorici, prav tako pa tudi njihove prevode v hrvaški standardni jezik in angleščino; (4) *Bibliografija*. Vsa poglavja so v hrvaškem in angleškem jeziku.

Iz *Predgovora* je razvidno, da sta avtorja gradivo za slovar zbirala od 70. let 20. stoletja do leta 2003. Vse besede, zbrane v slovarju, so preverili na terenu, informanti so bili starejši in mlajši prebivalci Splita. Pomembno dejstvo je bilo tudi to, da je dr. Jutronicjeva rojena govorka splitsčine.

V *Uvodu* podajata natančno definicijo mestne govorice, ki jima je bila vodilo pri izboru gradiva za slovar. Povzemata jo iz dela *American Heritage Dictionary* (1992: 515), in sicer da je »mestna govorica regionalna varianta, v prvi vrsti tista govornjena oblika, ki se razlikuje od standardnega knjižnega jezika predvsem po izgovoru, slovnici ali besedju.« Vzprednice s slovenščino se nam ponujajo v *Slovenskem pravopisu* (2001: 128), kjer so mestne govorice opredeljene kot »jezikovni različki jezika, večinoma nastali iz narečij v večjih mestih; njihova samosvojest je predvsem v besedju, skladnji in fonološkem naglasu ter v splošnem slušnem vtisu« (npr. ljubljansčina, mariborščina, koprsčina).

Sledi razlaga identifikacije narečij v hrvaškem jeziku glede na vprašalnice *što/šta, kaj* in *ča*. Hrvaški standard temelji na štokavskem narečju, Zagreb in okolica na kajkavskem, ob jadranski obali vse od Istre do Dalmacije in vse do Lastova pa čakavskem (tudi čakavska skupnost v Avstriji v Gradišču). Poleg tega se narečja ločujejo glede na razvoj praslonskega jata, ki se kaže v standardnem jeziku (štokavska narečja) v dveh refleksihi: kratkem *-je* (*mjesto*), zato jekavska, in dolgem *-ije* (*cvijet*), zato ijekavska narečja. Obe varianti sta enakovredni. V kajkavskih narečjih je refleks jata vedno *-e* (*mesto, cvet*), zato so ekavska, v čakavskih pa je refleks *-i* (*misto, cvit*), zato so ikavska. Glede na obe značilnosti, na osnovi katerih so klasificirana narečja in standardni hrvaški jezik, se avtorjema zastavlja vprašanje, če je splitska

mestna govorica še vedno čakavska, saj so vanjo prodrli mnogi elementi štokavskega narečja. Povzemata Radovana Vidovića, ki sugerira naslednja poimenovanja – *štokavoidni čakavski, polučakavski idiom, posebno polučakavsko narječje*. Za splitsčino, mestno govorico drugega največjega hrvaškega mesta, je značilno, kot tudi za druga velika mesta, da je nastala iz govorov domačinov in priseljencev, v razvoju pa se jezik in narečja neprestano spreminjajo. Zato je prisotna diglosija, pri kateri govorec glede na okoliščine izbira med standardom (v šoli, na javnih prireditvah, v službi ...) in narečjem (neformalne situacije, doma, pri igri ...). V kratkem zgodovinskem pregledu avtorja pojasnjujeta na primeru jezika Marka Marulića v epski pesnitvi *Judita* iz leta 1501, da se je splitsko čakavsko narečje govorilo v Splitu in okolici torej že mnogo prej, kot je bilo za hrvaški standard določeno štokavsko narečje.

Predgovor zajema tudi kratek prikaz glasoslovnih, oblikoslovnih, skladenjskih in besedijskih lastnosti. Pri glasoslovnih pojasnjujeta temeljno ikavsko glasoslovno lastnost, tj. razvoj *i*-ja za praslovanski *jat* (*vrijeme, mjesto* → splitsko *vrime, misto*); onemitev sklopa *lj* v *j* (*ljubav* → splitsko *jubav*), na drugi strani pa prehajanje besede z *lj* iz standarda (*cilj, pokolj*); onemitev glasu *h* ali zamenjava z *v* (*Hrvat, kruh* → splitsko *Rvat, kriv*), vendar iz standarda (*harfa, higijena*); prehajanje *m* v *n* na koncu besed (*sedam, čujem* → splitsko *sedan, čujen*), iz standarda (*atom, sajam*); izgovor *đ* kot *j* (*mlađi, međa* → splitsko *mlaji, meja*), besede z *đ* so v splitski mestni govorici kasneje prevzete iz standarda in se izgovarjajo kot *dž*; izgovor splitskega *č* in *dž* je blizu standardu, zato so posamezne besede uvrščene pod *č* in *dž* (*čakula, čača; džardin, džir*), ne pa pod *ć* ali *đ*. Posebno težavo je avtorjema povzročalo določanje naglase, saj se večina tovrstnih študij ukvarja z naglasi govorov v vaseh z majhnim številom prebivalcev. V Splitu pa živijo ljudje, ki so prišli v mesto iz zaledja, z otokov, prebivalstvo je raznoliko (tudi begunci

s čakavskih področij) in razpršeno. Zato sta izbrala enostaven način naglaševanja z uporabo dveh naglasnih znamenj (kratkega in dolgega), pri čemer se zavedata možne realizacije enega ali drugega.

V oblikoslovju je najbolj prepoznaven vprašalni zaimek *ča*, čeprav se uporabljata tudi *šta* in *što*. Pri sklanjanju samostalnika veljajo sicer iste zakonitosti kot pri hrvaškem standardnem jeziku, razen nekaterih posebnosti: samostalniki na *-a* imajo v dajalniku, mestniku in orodniku kratke oblike na *-n* (*žena* → *ženam* → splitsko *ženan*); tudi samostalniki moškega in srednjega spola imajo v omenjenih sklonih dve varianti, dolga se končuje na *-n* (splitsko *s profešurima* → *profešuriman*); rodilnik množine ženskega spola ima ničto končnico (*žena, sela* → splitsko *žen, sel*); samostalniki moškega spola imajo v rodilniku *-i* (*profesora* → splitsko *profešura, profešuri*). Pojavljajo se nesklonljivi pridevniki (*flegma, gala*); primere tvorijo s pomočjo *više/manje*. Za nedoločnik je tipična raba kratkega nedoločnika *-t* (*vidit, metnit*); deležnik na *-l* (*-o*) izgovarjajo (brez *o*) na *-a* (*pisa je, iša je*); prva oseba ednine sedanjega časa se končuje na *-n* (*gren* za *idem*), tretja oseba množine pa na *-du* (*govoridu* za *govore*); glagol *ići* spregajo *gren–greš–gre–gremo–grete–gredu* (za standard *idem–ideš–ide–idemo–idete–idu*). Pri skladnji izpostavljata tipično rabo predloga za in kratkega nedoločnika (*To ti je za umrit od smija*); zamenjevanje mestnika in tožilnika, pri čemer prevladuje raba tožilnika (*Cilo san jutro leža u postelja*); besedica *ča* ob glagolu v prislovnem pomenu 'tam, tamle, zunaj' (*gremo ča*).

Besedje splitsčine je seveda v veliki večini skupno hrvaškemu, vendar je stoletna povezanost Splita z Benetkami in Italijo pustila mnoge besede, celo v naslavljanju (*šjor* za *gospodin*, *šjora* za *gospoda*, *šinjorina* za *gospodica*). Sklep predstavljajo tri krajša besedila, napisana v splitsčini. Iz vseh treh, sicer pisnih virov, so razvidne zgoraj opisane tipične jezikoslovne značilnosti.

Avtorja v *Bibliografiji* navajata 28 bibliografskih enot, ki obravnavajo dialektološke, sociolingvistične in leksikološke poglede na jezik, tudi na čakavsko narečje, splitsko mestno govorico; dr. Jutroničeva je avtorica v petih virih, v treh pa dr. Magner.

Slovar je dvojezičen, hrvaško-angleški, zato toliko bolj dobrodošel za jezikoslovce, sloveniste in angliste, prevajalce, novinarje, turiste in tiste, ki se učijo hrvaščine kot tujega jezika. Tako bodo lahko spoznali bogastvo tega jezika, saj so učbeniki za tuje pisani v standardnem jeziku, kmalu pa tuji uporabniki naletijo na *krajevno obarvane* jezikovne težave.

Ob pregledu nadvse zanimivega slovarja se zamislimo, kdaj bomo tudi Slovenci lahko prelistali takšen slovar mestne govorice Maribora, Ljubljane ... Poskuse narečnih slovarjev seveda že imamo (Dušan Jakomin, *Narečni slovar Sv. Antona pri Koprju*, 1995; Franc Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, 1996; Stanko Košir, *B's'dnjak rutaršće n' srenšće špraše (Slovar rutarške in srenške govorice)*, 1997; Peter Weiss, *Slovar govorov Zadrečke doline med Gornjim gradom in Nazarjami*; Poskusni zv.: (A–H), 1998; Marko Razpet idr., *Kako se reče po cerkljansko*, 2006). V pripravi pa je tudi severozahodnoprleški narečni slovar Bernarda Rajha (Gradivo za

severozahodnoprleški narečni slovar. *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*. Maribor, 2002, str. 116–123.). Slovarja mestne govorice pa še nimamo. Zaradi ločevanja med narečji in mestnimi govoricami so bile redke tudi dialektološke raziskave slednjih, razvoj sociolingvistike pa je močno vplival tudi na pristope raziskovanja v dialektologiji, ki se je pospešeno začela ukvarjati tudi z mestnimi govoricami v nasprotju s klasično dialektologijo, usmerjeno v podeželsko okolje. Urbana dialektologija v sodelovanju s sociolingvistiko tako odpira pot tudi do slovarjev, kakršen je *Rječnik splitskog govora/A Dictionary of Split Dialect*.

Sklenem naj z mislijo dr. Jutroničeve, ki jo je kot odgovor na vprašanje, kaj misli o uvedbi pouka lokalnega narečja v osnovno šolo, povedala v enem izmed intervjujev (*Slobodna Dalmacija*, 6. 6. 2006, str. 17). Priznana sociolingvistka je poudarila, da posebnega predmeta ne potrebujemo, potrebujemo pa strpnost, kar pomeni, da se otrokom, ki govorijo narečje, tega ni treba sramovati, ga čim prej pozabiti; jezik namreč nima le ene identitete, ima jih več, zato jih je treba priznavati, ljubiti in negovati.

Alenka Valh Lopert
Univerza v Mariboru
alenka.valh@uni-mb.si